
PRIMERES APROXIMACIONS AL PALEOLÍTIC DEL VALLÈS

Clara Lorencio

El Paleolític a Catalunya

Si observem la distribució geogràfica dels jaciments atribuïts al Paleolític a Catalunya, veurem que es reparteixen de manera molt desigual. Mentre que en unes comarques el nombre d'assentaments és molt abundant, en d'altres aquest període ens és pràcticament desconegut. Aquest fenomen és degut, en gran part, més a la falta de recerques i prospeccions, que a la manca real de jaciments.

Fins temps prou recents havia perdurat la idea que durant el Paleolític Inferior, Catalunya no havia tingut pobladors, o que aquests, si havien existit, no ens havien deixat restes materials.

Una recerca d'assentaments continuada i sistemàtica, a partir dels anys setanta, sobretot a les comarques gironines, i la revisió de materials provinents d'antigues excavacions han donat com a resultat l'aparició d'un cert nombre de jaciments, que ens permeten cobrir aquest buit de coneixements per aquest període.

Encara que trobem algun d'aquests jaciments a l'interior de coves (com seria el cas del "Cau del Duc" de Torroella de Montgrí), la majoria els trobem a l'aire lliure, a les terrasses dels rius, (un exemple el tindríem al "Puig d'en Roca", a les terrasses del riu Ter).

Pel que fa al Paleolític mitjà, podem dir que el nombre de jaciments és bastant abundant i que els trobem repartits arreu de la geografia del País; tant per les zones muntanyoses del Pirineu, com a la vora de la mar, passant per la muntanya baixa o bé pel pla. Tots els jaciments es troben més o menys propers de cursos d'aigua, ja siguin rius, fonts, etc.

La majoria dels assentaments pertanyents al Paleolític mitjà, els trobem a llocs protegits, bé siguin coves o abrics, malgrat conèixer-ne algun a l'aire lliure a zones on no es troben aquests aixoplucs prop de zones d'aigua.

Curiosament, el nombre de jaciments que coneixem del Paleolític Superior és relativament petit, i els trobem reduïts pràcticament a dues zones molt concretes: les comarques gironines i la zona Priorat-Baix Camp.

El buit que s'observa a la resta del País, com ja hem esmentat

anteriorment, creiem que és degut més a la manca de prospeccions que a l'absència de jaciments, com ho semblen demostrar les recents localitzacions d'assentaments a l'Osona i al Vallès Oriental.

El Paleolític al Vallès

El nombre de jaciments coneguts dins la comarca és mínim. L'únic jaciment en què s'han pogut realitzar excavacions sistemàtiques és el de Can Garriga (Bigues) del qual parlarem més endavant.

Es coneixen, però, un nombre indeterminat de peces lítiques trobades superficialment i que es guarden dins les vitrines d'alguns museus locals, sense tenir cap identificació precisa d'on van sortir ja que normalment provenen d'arrossegaments, i que en realitat aporten molt poca informació concreta sobre l'home que les va fabricar.

Caldria citar aquí els artefactes corresponents al Paleolític Inferior, trobats a les terrasses del Llobregat, prop de Rubí, dels quals no en parlarem amb més detall, ja que solament els coneixem de referència.

Les troballes de Bellaterra

L'any 1974, en explorar les vessants del torrent que travessa els terrenys de la Universitat Autònoma de Barcelona, es varen trobar un cert nombre de peces lítiques entre materials que provenien d'antics conglomerats de procedència fluvial.

En total varen ser set els instruments que els autors de l'estudi descriuen com a:

- Choper superior amb múltiples extraccions allargades i retoc secundari distal.
- Bec trièdric amb quatre extraccions curtes i plans de percussió rectes.
- Osca transversal esquerra, sobre esclat de quars.
- Fulla de dors i peduncle
- Fulla truncada de dors
- Rascadora lateral dreta
- Bec a osca lateral esquerra.

L'escàs nombre d'objectes trobats no permeten fer una atribució cronològica i cultural exacta. Malgrat això, i per les característiques que presenten algunes peces individualment, és possible adscriure aquesta indústria al Paleolític Superior. Per comparació d'aquests materials amb alguns dels apareguts a nivells aurinyacians de les coves de Serinyà, els autors formulen la hipòtesi que pertanyen a aquest moment del Paleolític.

El jaciment de Can Garriga

El jaciment de Can Garriga consisteix en un campament a l'aire lliure del Paleolític Superior, situat a la finca del mateix nom, al terme municipal de

Bigues (Vallès Oriental).

Les característiques del jaciment són molt favorables, ja que es tracta d'una petita vall, orientada a l'Est i protegida dels vents del Nord gràcies a una serra amb tres elevacions: els turons de Xifreda, Rosic i de Can Garriga, les altituds dels quals oscil·len entre els 411 i els 430 metres al punt més alt. Al Sud-oest, el terreny s'eleva lleugerament i arriba a cotes properes als 400 metres d'altitud.

L'àrea de la vall presenta l'aspecte d'una depressió ben delimitada, a més, per dos cursos aquífers intermitents, a vegades convertits en torrenteres, que discorren a ambdós costats de la vall. Tota aquesta abundor d'aigua dóna lloc a la riera de la Torre, la qual drena les aigües de la zona i les aboca al riu Tenes, afluent del Besòs.

La vall de Can Garriga, d'uns cinc-cents metres de llargària, es troba avui convertida en un camp d'avellaners.

Ja d'antic, i per causa de l'erosió del terreny, era coneguda la zona per la troballa de peces de sílex en superfície, la qual cosa motivà les prospeccions sistemàtiques de la zona per membres del Museu Municipal de Sant Feliu de Codines, dirigits pel Sr. Martí Garriga. Com a resultat, quedaren delimitats cinc focus, on el material trobat era més abundant, i semblaven ser els nuclis d'on provenien totes les restes trobades superficialment.

L'any 1974, van dur a terme un sondatge per comprovar l'existència i l'estat dels nivells fèrtils, al lloc que van anomenar Can Garriga I. Els resultats varen ser positius i van permetre conèixer que a la vall s'estenia un campament paleolític, amb una gran densitat d'indústria lítica i restes de fauna, conservats sense evidències de remocions.

Donat l'interès que ofería el jaciment, s'iniciaren, el mes d'agost de l'any 1980, els treballs de la primera campanya d'excavació sistemàtica per part de membres de l'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació de Barcelona.

Els treballs es varen iniciar al sector anomenat Can Garriga IV, que es troba situat a uns tres-cents metres al Nord-oest de l'abans esmentat de Can Garriga I. Fins al moment, hom ha dut a terme tres campanyes d'excavació que han abastat una superfície de quinze metres quadrats.

Ja a la primera campanya d'excavacions fou possible identificar al quadre denominat F-5, l'estructura d'un petit fogar, constituït per una cubeta de planta arrodonida, d'uns quaranta cm de diàmetre. Aquesta es trobava reomplerta per terra cendrosa, restes de carbons (malmesos per l'acidesa del terreny), pedres i alguns elements de sílex, que presentaven els senyals típics de l'acció del foc.

Durant l'última campanya de 1982, ha començat a aparèixer al quadre G-8 una quantitat apreciable de pedres (calcàries i sobretot sorrenques), de mides regulars, moltes de les quals semblaven estar alterades pels efectes del foc; conjuntament amb una gran quantitat de restes òssies, molt fragmentades i nombroses peces de sílex. La gran densitat i la disposició del material, malgrat que encara ens manca trobar la continuació d'aquesta possible estructura per

sota dels quadres veïns, ens permet pensar que ens trobem davant d'una llar (aquesta de dimensions superiors a l'abans esmentada).

Així, amb l'excepció d'aquests dos exemples, les diverses estructures de l'assentament, caldrà confirmar-les a través de la distribució espacial de les diferents restes arqueològiques coordinats a les diferents plantes que s'han dibuixat, i quan es concloquin les projeccions de tots aquests elements, malgrat que ja vàrem poder començar a fer-nos-en una idea general durant l'excavació: zones on només es trobaven petits rebutjalls de talla, devia ser la zona on fabricaven els seus estris..., zones de deixalles alimentàries, on el nombre de petits fragments ossis era molt abundant....

L'estratigrafia que hem trobat, senzilla i força uniforme, es troba constituïda per un petit estrat superficial A de terra polsosa, color marró clar grogós, de dos a tres centímetres, en primer lloc. El segueix un estrat anomenat Superficial B, de característiques similars a l'anterior però més compacte i constituït per terra granulosa de color marró clar i d'una potència mitjana que oscil·la de deu a setze centímetres. Per sota s'han identificat dos nivells més, l'1-A, d'entre vint-i-cinc i trenta-cinc centímetres de potència mitjana, i l'1-B, de quinze cm, formats per terres amb granit descompost i d'una abundància progressiva, a mesura que aprofundim, el terreny d'argiles i llim. La diferència entre ambdues capes es basa en una variació de la composició, textura i color.

En aquests dos nivells comencen a aparèixer, molt esporàdicament, alguns elements de sílex procedents del desplaçament d'algunes restes del nivell fèrtil.

Després d'aquest nivell 1-B, apareix l'estrat II, l'estrat arqueològicament fèrtil, que a partir de la segona campanya d'excavacions es va dividir en II i II-A, com a resposta a un evident canvi produït per una petita variació de l'aspecte geològic i per la menor densitat de les restes materials a II-A.

Al llarg de les tres campanyes d'excavació, l'estrat II ha anat augmentant a mesura que l'excavació s'ampliava cap a la zona oest. Aquest estrat, globalment, presenta un aspecte granulós (a causa del granit descompost), de color marró fosc, i una considerable proporció d'argiles que augmenta a mesura que s'avança cap a l'oest.

L'estrat III, format essencialment per sauló que es superposa a la roca natural granítica, és ja totalment estèril. Adaptant-se a les irregularitats de la roca, presenta una potència variable, i pot oscil·lar entre deu centímetres i gruixàries properes al metre.

L'excavació, mostra de moment un únic estrat d'ocupació de la vall, que no permet a simple vista distingir diferents fases d'utilització del campament. L'anàlisi de les talles d'excavació i la projecció de les profunditats dels materials ens aclarirà la possible existència de diversos sòls d'ocupació que se succeeixen els uns als altres ràpidament, en un lapsus de temps curt, i englobats dins del mateix estrat II, que per la seva composició presenta una forta varietat morfològica.

Malgrat que la superfície excavada és encara petita, la gran abundor de les

troballes lítiques permet ja, en l'estat actual de les recerques, apreciar els percentatges globals dels diferents instruments i les característiques generals de la indústria de Can Garriga.

La gran majoria de la indústria la componen les ascles i les fulles. Entre les eines, el percentatge més elevat correspon als burins i als dorsos rebaixats. Els nuclis són també nombrosos. S'han trobat de la mateixa manera algunes osques i altres elements, mentre els gratadors són gairebé testimonials.

Els percentatges canvien, tot i que segueixen la tònica general, al llarg dels diferents quadres excavats, la qual cosa ens fa suposar l'existència de zones especialitzades en les diferents funcions del campament.

La major part de la indústria és realitzada sobre una gran varietat de sílex, procedent, pel que sembla, majoritàriament, d'una zona bastant concreta dels voltants de la riera de la localitat de Riells de Fai.

És interessant constatar l'existència d'ascles i d'altres elements realitzats sobre calcària, provinent de vetes properes al jaciment.

Respecte de la fauna, i malgrat l'alt grau d'alteració que han sofert els ossos per l'acidesa del terreny, serà possible estudiar un bon nombre de peces dentàries d'èquids i cèrvids, entre altres restes òssies de possible determinació. Veiem esperançadament l'augment del percentatge d'argila a mesura que avança l'excavació cap al sector oest del jaciment.

Per finalitzar, caldria esmentar la presència continuada, al llarg de totes les campanyes, de petits fragments d'ocre i, malauradament, d'escassíssimes restes de carbó, molt alterades per la composició del terreny.

Per la petita superfície treballada, de moment no considerem oportú donar apreciacions categòriques sobre l'estructura general del jaciment i la seva indústria.

Considerem que la continuïtat de les campanyes d'excavació i el treball en extensió del jaciment, permetran una anàlisi més acurada del material arqueològic i es podran conèixer les estructures campamentals del jaciment.

De moment, les característiques de la indústria, amb l'abundor de burins, puntes i fulles de dors rebaixat, nuclis, etc., ens inclinen a situar el jaciment en aquest període de difícil adscripció, a causa de la diversitat de fàcies locals i regionals, i a la tendència a englobar-les totes sota el nom d'Epigravetià.

Tot això fa que l'assentament de Can Garriga es converteixi en un cas molt interessant, ja que per ara és l'únic jaciment a l'aire lliure d'aquest període, conegut a Catalunya.

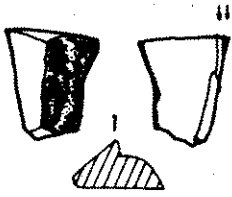
Bibliografia

CARBONELL, E. i MARCET, R.: "Troballes Paleolítiques a Bellaterra", *Información Arqueológica*, núm. 26, 1978, pàgs. 3-4.

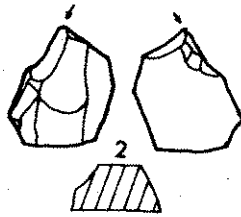
Catàleg de l'exposició: "L'Arqueologia a Catalunya, avui". Barcelona, 1982.

RIPOLL, E.; ROVIRA, J. i LORENCIO, C.: "Can Garriga, Bigues", *Les Excavacions Arqueològiques a Catalunya en els darrers anys*. Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 1. Dep. Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1982.

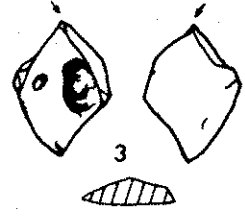
LORENCIO, C. i ROVIRA, J.: "El Campament a l'aire lliure del Paleolític Superior de Can Garriga (Bigues, Vallès Oriental)", *Informació Arqueològica* núm. 39. Barcelona, 1983.

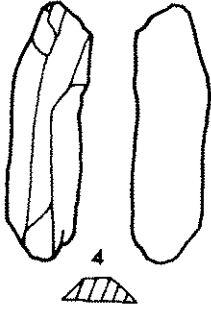
Burí sobre fractura

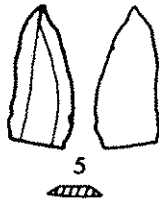
Burí amb plans laterals-transversals

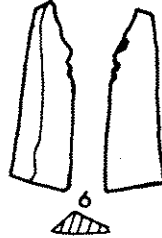
Burí sobre pla

4

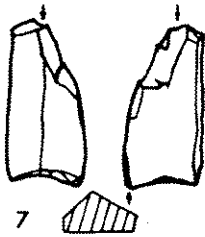

5

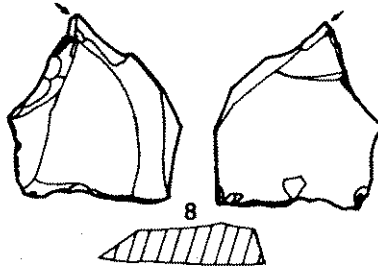

6

Fulles

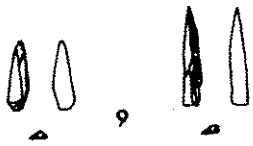
7

8

Burí sobre fractura Burí sobre retoc transversal amb pla lateral

Burí sobre retoc lateral amb pla transversal

Puntes amb dors totals

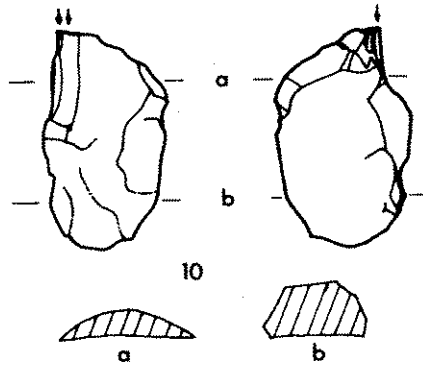

11

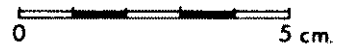
12

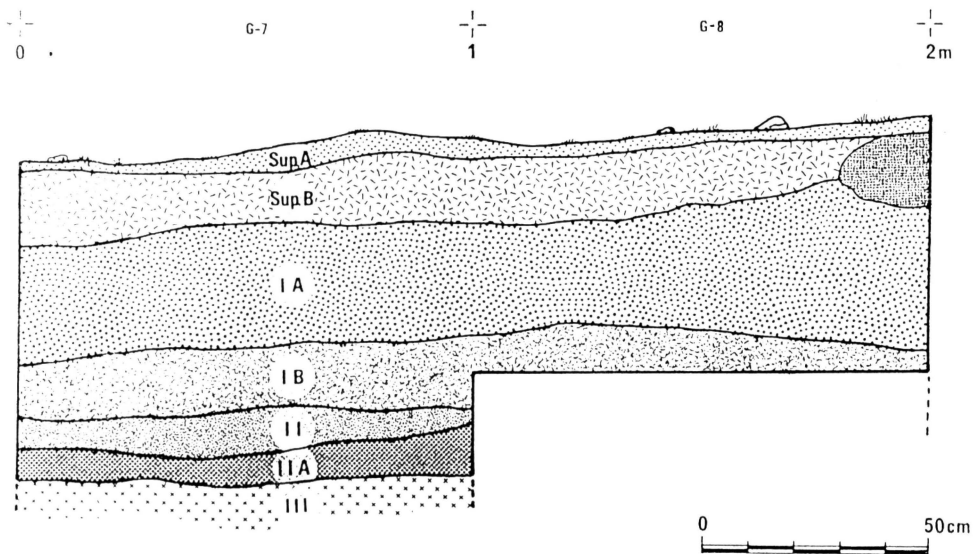
Punta amb dors truncada Punta amb dors total

10

Burí amb plans laterals transversals

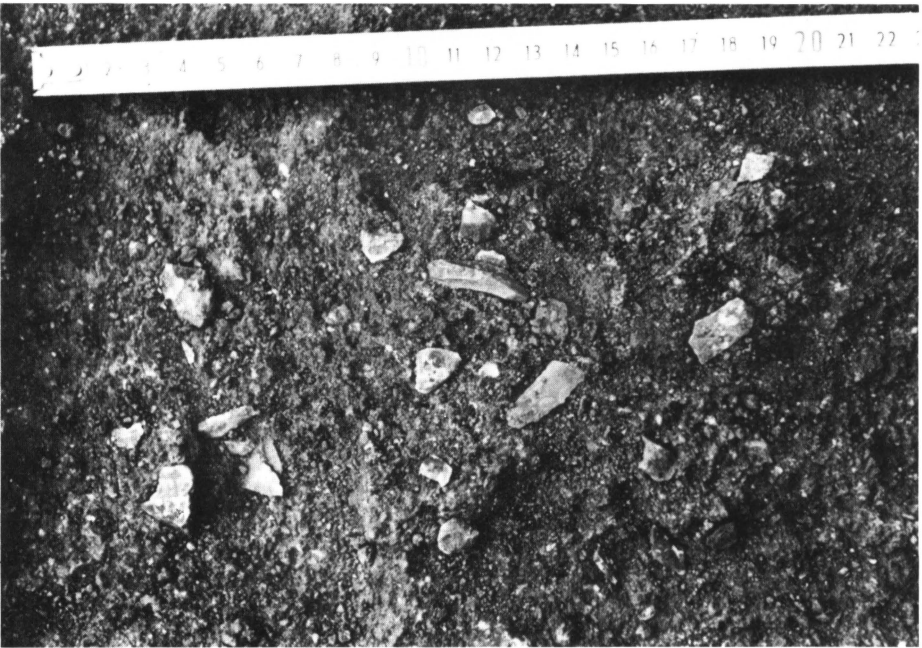
Seqüència estratigràfica de Can Garriga IV, als quadres G-7 i G-8. Campanya de 1981.

Restes de fauna i ascles de sílex. Sector G-8. Campanya 1981.

Nivell d'ocupació paleolítica exhumat durant la campanya de 1980.

Ascles, fulletes i rebutjalls de talla. Sector E-7. Possible zona de talla. Campanya 1980.